

ТМ	Г. XXXVIII	Бр. 1	Стр. 127-149	Ниш	јануар - март	2014.
----	------------	-------	--------------	-----	---------------	-------

UDK 339.7:316.752.4(4-672EU)

Оригиналан научни рад

Примљено: 25. 12. 2013.

Одобрено за штампу: 18. 2. 2014.

Огњен Радоњић
 Универзитет у Београду
 Филозофски факултет
 Одељење за социологију
 Београд

СУКОБ КУЛТУРА КАО ПОГРЕШНА ПРЕМИСА ЗА ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ДУЖНИЧКЕ КРИЗЕ У ЕВРОЗОНИ *

Апстракт

У раду се разматрају узроци и начини за превазилажење текуће дужничке кризе у еврозони. Иако се слажемо са немачким ставом да је узроке кризе великим делом могуће објаснити на основу културолошких разлика, сматрамо да је сукоб култура погрешна полазна премиса за прописивање рецепата за превазилажење кризе. Јасно је да ће у дугом року дефицитарне економије еврозоне морати да предузму болне реформе. Ипак, у кратком року, сматрамо да се криза једино може превазићи уколико суфицитарне економије еврозоне одустану од наметнутих рестриктивних мера штедње са једне и значајно повећају своју потрошњу са друге стране. Када се криза санира, дефицитарне економије би требало да направе оштар заокрет у својој стратегији привредног развоја – мораће да пуно раде и штеде и значајно смање потрошњу. Уколико суфицитарне економије не одустану од мера штедње док криза траје, процветаће екстремистичка осећања и организације чиме ће будућност еврозоне постати изразито неизвесна.

Кључне речи: културолошке разлике, Немачка, Грчка, мере штедње, потрошња

CULTURAL CONFLICT AS AN INVALID PREMISE FOR OVERCOMING THE EUROZONE DEBT CRISIS

Abstract

This paper discusses the causes of and ways to overcome the current debt crisis in the eurozone. Although we agree with the German view that the causes of the

oradonji@f.bg.ac.rs

* Овај рад је део пројекта број 179035 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

crisis could be, to a great extent, explained on the basis of cultural differences, we also believe that using cultural conflict as a starting premise for the prescription of remedies for overcoming the crisis is erroneous. It is clear that in the long run the deficitary eurozone economies will have to undertake painful reforms if they intend to persevere. However, this paper argues that in the short run the only way to overcome the crisis is to abandon austerity measures imposed to deficitary countries on the one hand, and increase the consumption of eurozone surplus economies on the other hand. Only when stability is restored again will there emerge conditions for deficitary countries to make a sharp turn in their economic development strategy – they will have to work hard and significantly increase savings and decrease consumption. If the surplus economies do not forgo the imposed austerity measures in the midst of the crisis, extremist sentiments and organizations will flourish, thereby making the future of the eurozone highly uncertain.

Key Words: cultural differences, Germany, Greece, austerity measures, consumption

Све је подложно интерпретацији. Која ће интерпретација превагнути у одређеном времену је функција моћи, а не истине.¹

Фридрих Ниче

УВОД

Европска унија (ЕУ) и еврозона су на раскрсници. Дужничка криза која је ескалирала у децембру 2009. године у Грчкој, па затим у Шпанији, Ирској, Португалу и Италији и од недавно у Словенији и Кипру је први велики изазов са којим се сусреће подручје јединствене европске валуте. Водеће силе еврозоне финансијске тешкоће објашњавају културолошким факторима и на основу те дијагнозе прописују рецепт за превазилажење кризе који се своди на кажњавање дефицитарних економија кроз примену рестриктивних мера штедње док криза траје. Наиме, како то виде Немци, праведно је да они који су мало зарађивали и штедели и прекомерно трошили сада плате за такво понашање јер у свету економије нема бесплатног ручка. Иако се, по нама, узроци кризе могу значајним делом објаснити културолошким факторима, прописани рецепти за превазилажење кризе који се заснивају на премиси културолошких разлика имају за последицу резултате који су супротни од жељених. Како то ми видимо, једини начин да се у кратком и средњем року криза превазиђе је да суфици-

¹ All things are subject of interpretation. Whichever interpretation prevails at a given time is a function of power and not truth (Friedrich Nietzsche).

тарне економије носе део терета прилагођавања кроз одустајање од наметнутих рестриктивних мера штедње са једне и експанзију своје потрошње са друге стране. Сасвим је оправдано да суфицитарне економије еврозоне носе део трошкова прилагођавања јер је још у почетним стадијумима преласка на заједничку валуту било познато да Грчка економија није спремна за тај корак. Такође, суфицитарне економије еврозоне су добрим делом увећале своје богатство захваљујући томе што су се дефицитарне економије еврозоне убрзано задуживале и прекомерно трошиле. Како би еврозона опстала, неопходно је да, између осталог, дефицитарне економије направе оштар заокрет у својој стратегији привредног развоја у дугом року.

ЕВРОИНТЕГРАЦИЈЕ И ДУЖНИЧКА КРИЗА У ЕВРОЗОНИ

Завршетак Другог светског рата је изродио две војно-политичке суперсиле: Сједињене Америчке Државе (САД) и Совјетски Савез. Истовремено је европска привреда била скоро у потпуности девастирана.² Како би обновиле куповну моћ западних савезника са једне и зауставиле продор социјализма са истока са друге стране, САД, кроз Маршалов план, покрећу акцију обнове производних капацитета Западне Европе. У циљу реализације Маршаловог плана, формирана је 1948. године Европска организација за економску сарадњу (Organisation for European Economic Cooperation). Након престанка расподеле помоћи кроз Маршалов план ова организација наставља своју делатност као координатор спољне трговине Западне Европе.³ Први конкретан облик привредне и спољнотрговинске интеграције у Европи јавља се 1951. године када је основана Заједница за угљ и челик (the European Coal and Steel Community). Чланови ове заједнице су били Француска, Немачка, Луксембург, Белгија, Италија и Холандија. Наравно, није случајност да су први кораци интегративних процеса предузети баш на пољу угља и челика јер су ове индустрије тада биле погонска снага војне индустрије. Циљ интеграција је био политички – успостављање трајног мира између Француске и Немачке. Економија, то јест процеси економске интеграције су виђени као средство за постизање тог циља.

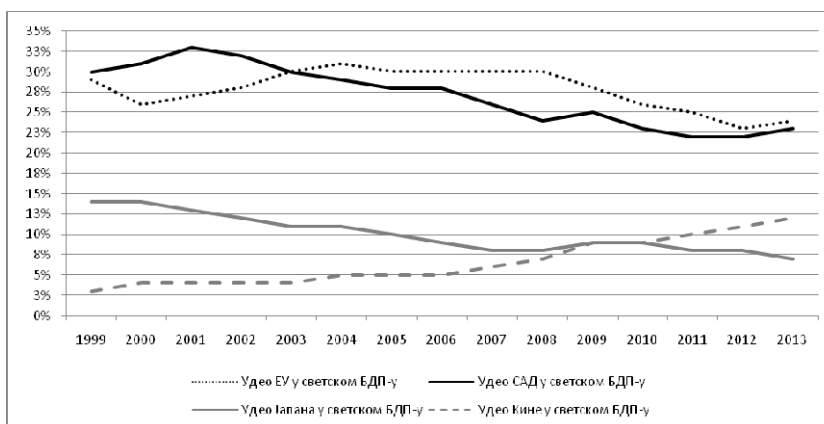
Економска интеграција као средство за постизање политичког циља успостављања трајног мира је била прихватљива и за Француску и за Немачку. За Француску је могућност независне Западне Не-

² У Другом светском рату је Енглеска изгубила 23% својих индустријских капацитета, Француска 40% и Немачка преко две трећине.

³ Године 1958. се ОЕЕС трансформише у Организацију за економску сарадњу и развој (Organization for Economic Cooperation and Development) којој приступају Аустралија, Нови Зеланд, Турска, Јапан итд.

мачке која има снажан индустријски потенцијал била незамислива. Покушај да се Немачка контролише кроз масивне ратне репарације након завршетка Првог светског рата је био контрапродуктиван. Једина алтернатива која је била политички могућа и прихватљива је да се Немачка институционално веже за Француску и друге европске земље кроз снажне интегративне процесе. Са друге стране, за Немачку је ова идеја била прихватљива јер је нудила могућност поновне изградње поверења и економског развоја кроз мирнодопске и конструктивне односе. За мање земље попут Холандије, Луксембурга и Белгије ова идеја је имала потенцијал да пружи оно што је било најпотребније – мир и сигурност.

Иако је шездесетогодишњи процес евроинтеграција праћен континуираним политичким сукобима и неслагањима на пољу економске политике, данас је Европска унија, конгломерат од 28 земаља-чланица, најмоћнија светска економија (Графикон 1). Тако је, на пример, у 2009. години, години када је ескалирала дужничка криза у еврозони, БДП ЕУ износио 16,5 хиљада млрд. америчких долара што је било једнако 28% светског БДП-а.⁴



Графикон 1. Удео БДП-а изабраних земаља у светском БДП-у (у %)

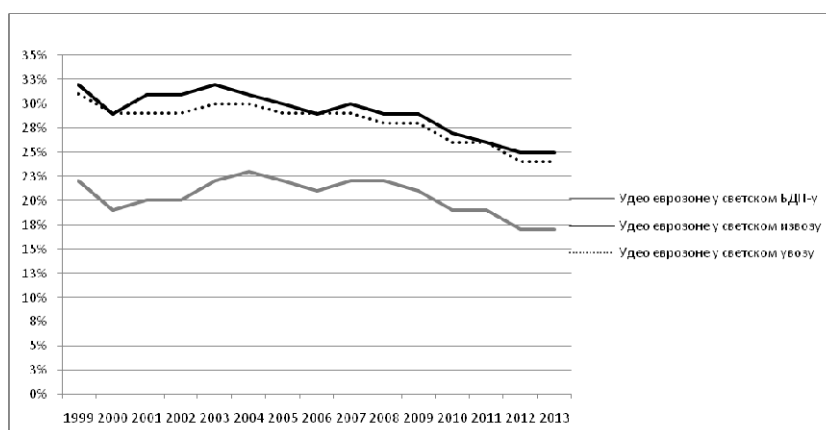
Graph 1. Share of selected countries' GDP in world GDP (in %)

Напомена: за 2013. је дата процена.

Извор: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2013 и прорачун аутора.

⁴ Исте године је удео САД, Јапана и Кине у светском БДП-у износио 25%, 9% и 9% респективно (IMF).

Најраспрострањенија валута у ЕУ је евро и као званично средство плаћања се користи у 17 земаља-чланица ЕУ. Европска монетарна унија, финансијски експеримент јединствен у монетарној историји,⁵ је виђена као средство које ће кроз значајно снижење трансакционих трошкова и рушење барикада у виду тарифа, као и неометано кретање рада и капитала допринети снажном привредном расту, па самим тим и расту благостања њених грађана. У почетку је, барем се тако чинило, пројекат јединствене валуте врло добро функционисао. У 2009. години је учешће еврозоне у ЕУ БДП-у износило 76%, у светском БДП-у 21%, светском извозу 29% и светском увозу 28% (Графикон 2). Све до избијања светске финансијске кризе се чинило да европски званичници имају разлога за славље јер је еврозона представљала узор свим економијама у смислу политике коју треба водити како би се обезбедио привредни раст у условима стабилности.



Графикон 2. Удео еврозоне у светском БДП-у, извозу и увозу (у %)

Graph 2. The eurozone share in world GDP, exports and imports (in %)

Напомена: за 2013. је дата процена.

Извор: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2013 и прорачун аутора.

Ипак, после седам година експанзије, у августу 2007. године, САД захвата финансијска криза услед слома тржишта нискоквалитетних хипотекарних обвезница и кредита (subprime mortgage market).

⁵ Еврозона је јединствена форма монетарне уније јер представља монетарну унију без пратеће фискалне уније.

Због пратећег колапса поверења у амерички финансијски систем, велике банке су престале да купују комерцијалне папире хец фондова, инвестиционих банака и специјалних пословних ентитета великих комерцијалних банака (Special Investment Vehicles). Последице је неколико великих хец фондова и инвестиционих банака пропало (два Bear Stearns хец фонда, IndyMac Bank, Lehman Brothers), док је тржиште егзотичних финансијских инструмената доживело колапс. Банкарски сектор који се нашао у кризи је потом драстично смањио кредитирање финансијских институција, предузећа и домаћинстава. Истовремено је, услед повећаних ризика пословања, дошло до раста у каматним стопама. Цене некретнина су почеле да падају и стопа банкрота нискоквалитетних зајмопримаца је почела динамично да расте. Криза се потом, са нискоквалитетног хипотекарног тржишта, муњевито пренела на остала америчка финансијска тржишта, а одакле на финансијска тржишта широм света. Свет је ушао у еру Велике рецесије.

После банкротства Лиман Брадерса (Lehman Brothers) септембра 2008. године, банкарски сектор у Европи је био на ивици краха. Разлог је тај што су велике европске банке инвестирале значајна средства на америчко финансијско тржиште, великим делом у ризичне егзотичне финансијске инструменте. Како би се спречио колапс банкарског сектора, све европске владе су снажно и одлучно интервенисале. Ипак, хорор могућег краха банкарског сектора је био само увод у једну другу врсту кризе – кризе сувереног дуга. Прва на списку је била Грчка, која је у децембру 2009. године објавила да њен јавни дуг износи 300 млрд. евра што је било једнако 130% грчког БДП-а. Следеће године у јануару, челници ЕУ објављују да су грчки извештаји лажни и да се очекује да је дефицит буџета не 3,7% БДП-а како су Грци известили, већ 12,7%. У априлу европски челници објављују да је ситуација у Грчкој гора од предвиђене. Уместо предвиђених 12,7%, дефицит буџета Грчке је износио око 15% БДП-а. Средином исте године, ЕУ обелодањује да су у сличним проблемима и Шпанија, Португал Ирска и Италија. Од тада се, у медијима, за земље-чланице еврозоне на ивици банкрота употребљава скраћеница PIGS (свиње).

Наравно, питање које се следеће поставило су узроци кризе. Немачка, једна од водећих светских економија и водећа економија ЕУ, имала је јасан одговор – криви су лењи и растрошни Медитеранци, на челу са Грчком.

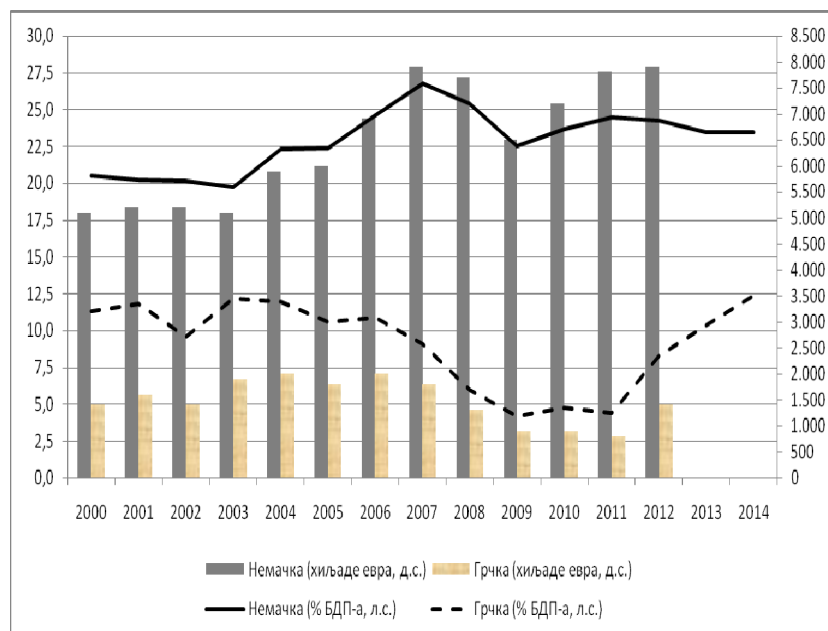
*СУКОБ КУЛТУРА: ЛЕЊИ И РАСТРОШНИ ГРЦИ И
ВРЕДНИ И ШТЕДЉИВИ НЕМЦИ*

Давне 1869. године је Волтер Беџет (Walter Bagehot), познати енглески економиста и есејиста разматрао могућност монетарне уније на нивоу светске економије. Он је предвидео да ће постојати „...један тевтонски новац и један латински новац; последњи ће се углавном користити у Западној Европи док ће претходни циркулисати широм света; ...посматрајући из перспективе трговинске активности тевтонске расе и тромости латинске расе, нема сумње да ће тевтонски новац, у највећем броју случајева, бити префериран“ (преузето из James, 2012, стр. 31).⁶

По Немцима је до кризе дошло због разлика у култури и менталитету. Како пише Дајвид Брукс (David Brooks), колумниста престижног Њујорк Тајмса (The New York Times), Немци и Американци примарно нису богати због тога што поседују природне ресурсе јер их многе друге земље поседују. Кључни фактори су навике, систем вредности и друштвени капитал. Новац се зарађује на бази заслуга и предузимљивости. Самоконтролу би требало награђивати, што не важи за лењост и самоповлађивање. У том смислу, Брукс наводи, да нико нема право да осуђује Немце и Холанђане, нације које вредно раде, штеде, одричу се, предузимају болне реформе и улажу у друштвени капитал, због тога што неће да отплате дугове Грчке, Шпаније и Италије, које су мало зарађивале и штеделе (Графикон 3), прекомерно трошиле, одлагале болне реформе и сада изабрале да не врате своје дугове (Brooks, 2011).⁷ Слично Бруксу, Томас Фридмен (Thomas Friedman), такође колумниста Њујорк Тајмса, поставља питање зашто Грци не могу да науче да се понашају као Немци. По њему је нормално да Немци поставе услов Грцима: „Кредитираћемо вас, под условом да се понашате као Немци, у смислу колико штедите, колико сати радите током недеље, колико су вам дуги годишњи одмори и колико редовно плаћате порезе (Friedman, 2011).“ Фридмен (2011) потом констатује да културолошке разлике пресудно утичу на то да се са једне стране налази Немачка, која је напредна производна сила и функционална земља, док се са друге стране налази Грчка, са гломазним јавним сектором, огрезла у корупцији и миту, тајкунима који контролишу привреду и масовној пореској евазији.

⁶ Тевтонски витезови или тевтонски ред је немачки римокатолички верски ред основан крајем 12. века у Палестини.

⁷ Подаци Eurostat-а (Статистички завод Европске уније) говоре да Немачка, по глави становника, вишеструко више штеди од Грчке.



*Графикон 3. Бруто штедња у Немачкој и Грчкој
[по глави становника, у хиљадама евра (десна страна) и
као % БДП-а (лева страна)]*

Graph 3. Gross savings in Germany and Greece [per capita, in thousands of euro (right-hand side) and in % of GDP (left-hand side)]

Напомена: Бруто штедња је једнака разлици између БДП-а и збира потрошње домаћинстава и државне потрошње.

Извор: Eurostat (Statistics Database).

У прилог ставовима Брукса и Фридмена говори научна студија у којој група аутора (Guiso, Herrera, & Morelli, 2013) потврђује своју хипотезу да се иза лоших перформанси грчке економије и кризе сувереног дуга у еврозони налази сукоб култура. У првом делу рада на узорку од неколико хиљада испитаника у Немачкој и Грчкој је група аутора испитивала културолошке специфичности две нације. Покушали су да пронађу разлике у вредностима и веровањима на основу испитивања грађанских вредности, културних норми и поверења грађана у своје суграђане. Разлике су, сем у случају оправданости мита (подједнако неоправдан за обе нације), статистички значајне. Немци тендирају да имају израженије грађанске вредности и културне норме. За разлику од Грка, нису склони да потражују примања од

државе на која немају права,⁸ да не плаћају карту у градском превозу и варају у плаћању пореза. Када су културне норме у питању, у односу на Грке, Немци више поштују своје суграђане и значајно више вреднују послушност, контролу (у смислу да оно што постигнемо у животу зависи од нас, а не од фактора који нису под нашом контролом) и несебичност према заједници. Слично томе, Немци значајно више верују својим суграђанима него што Грци верују својим.

Guiso et al. (2013) су потом испитивали ставове Немаца у вези модуса решавања кризе. Овде се показало да је став Немаца да су Грци сами криви због ситуације у којој се налазе и да Немачка не треба да плаћа рачуне њиховог раскалашног живота. Тако је, на пример, у истраживању спроведеном 2011. године свега 33% немачких испитаника одговорило да Грчкој треба одобрити финансијску помоћ, 82% да Грчка треба да напусти еврозону уколико не примени рестриктивне мере штедње и 30% да би потенцијални банкрот Грчке имао негативне последице на немачку економију. У истраживању које је спроведено следеће године, 79% немачких испитаника је изразило неповољно мишљење о Грцима, док је 78% испитаника у Грчкој изразило неповољно мишљење о Немцима.

Децембра 2012. године су размишљања немачких менаџера била слична размишљању обичног народа. Због тога што су земљедужници саме криве због несреће која их је задесила, њих 18% мисли да јаке привреде еврозоне треба да оснују сопствену унију, 38% да земље-дужници треба да напусте еврозону и 67% да земљама-дужницима треба, у процесу прилагођавања, наметнути још оштрије мере штедње (Guiso et al., 2013).

На конзистентан начин, у складу са виђењем узрока кризе од стране немачког јавног мњења, су и прописани лекови за опоравак кризних економија који се свode на редуцирање буџетског дефицита и државног дуга кроз фискалну штедњу; замрзавање надница како би кризне земље повратиле конкурентност јер опција номиналне девалвације девизног курса није на располагању; рекапитализацију банака у кризним привредама (Грчка, Ирска, Италија, Португал, Шпанија). Не мање важно, пошто су растрошне земље Медитерана једини кривци, онда је логично и да терет прилагођавања поднесу саме. У том смислу је индикативан наслов „Продајте своја острва ви пропали Грци - и Акрополј такође“⁹ у Bild-у, тиражним немачким дне-

⁸ На пример, према писању Шпигела (der Spiegel), највећи грчки фонд за социјално осигурање ИКА је масовно коришћен од стране запослених за додељивање социјалне помоћи својим рођацима и пријатељима који нису испуњавали услове за доделу социјалне помоћи. Тако, на грчком острву Закинтос живи укупно 60 слепих особа, док социјалну помоћ за ту намену прима 700 становника овог острва (Der Spiegel, 16.10.2012).

⁹ Sell your islands, you bankrupt Greeks - and the Acropolis too!

вним новинама од 27.10.2010. године (The Telegraph, 2010) или „Немачка и евро. Ми не желимо трансферну унију“¹⁰ у енглеском Економисту (The Economist, 2010). Наравно овакве поруке изазивају негативна осећања код Грка, који резигнирано одговарају да је Европска унија заправо немачки пројекат стварања Четвртог рајха (Der Spiegel, 09.02.2012) и да су нацисти у Другом светском рату разорили Грчку те би сада у то име Грци требало да потражују материјалну одштету. Такође, Грци се позивају на кредит који су одобрили немачким окупаторима 1942. године и сада траже да се исплате потраживања на име тог дуга (Varoufakis, 2013).

По Томасу Висеру (Thomas Wieser), председавајућем Економског и финансијског комитета ЕУ (Economic and Financial Committee of the European Union), се немачки приступ решавању проблема дужничке кризе може објаснити помоћу религијских схватања. Како Висер наводи, Немци су протестанти, а код протестаната су морални и религијски принципи толико ригидни да се грешнику не опрашта за грехе. Дакле, то може бити објашњење зашто Немци не желе да опросте Грцима грех раскалашног живота. Код католика (Италија, Шпанија, Португал и Ирска) грешнику се опрашта уколико се покаје. Самим чином покајања грешник себи отвара врата Раја. На крају, код православаца (Грци, Срби, Руси, Бугари итд.) чак не постоји услов покајања да би грешник отишао у Рај, што може бити објашњење зашто Грцима није тешко пало да фалсификују макроекономске извештаје (Guiso et. al., 2013).¹¹

На овом месту ћемо издвојити неколико наших запажања. Под један, врло је вероватно да се културолошким аспектима може значајним делом објаснити зашто су Немци успешни, док су Грци неуспешни. У следећем одељку ћемо се суочити са тужним и забрињавајућим стањем грчке привреде. Под два, као што ћемо показати у тексту, немачки приступ решавању проблема не може дати жељене резултате. Штавише, резултати су, из објективних економских разлога, контрапродуктивни. Под три, једини начин да се криза реши је да богате земље еврозоне снесу део трошкова прилагођавања. Под четири, ако се постави питање да ли је праведно да они који су вредно

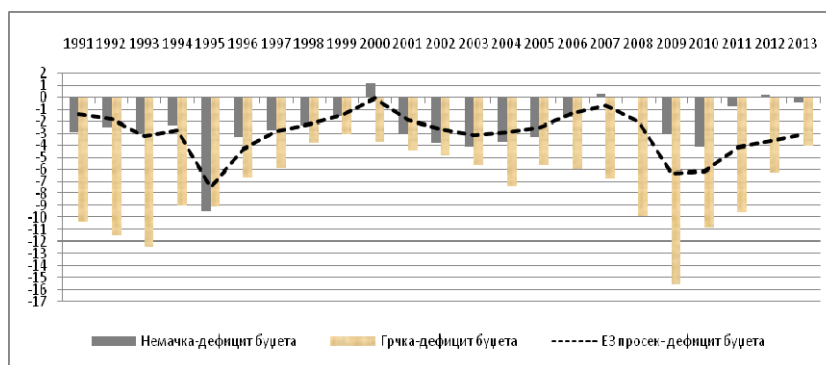
¹⁰ Germany and Euro. We Don't Want No Transfer Union.

¹¹ Међутим, изгледа да, на супрот његовој хипотези, Висеровим земљацима, Аустријанцима, такође не пада тешко да фалсификују извештаје. Eurostat је изразио сумњу у веродостојност података које је 30.9.2013. године доставио Статистички завод Аустрије по којима је износ дуга Аустрије једнак 74% БДП-а. У извештају Статистичког завода Аустрије стоји да је дуг покрајне Салцбург 2,3 млрд. евра, при чему је недељу дана касније ревизорска кућа која је прегледала књиге покрајне Салцбург установила да њен дуг износи 3,5 млрд евра. Уколико су тврдње ревизорске куће тачне, дуг Аустрије је једнак 74,5% БДП-а (FriedlNews, 2013).

радили и штедели носе део терета прилагођавања, наш одговор је да јесте јер, насупротив тврдњама Немаца, и они носе део одговорности због избијања дужничке кризе у еврозони.

ГРЧКА: РАЗОРЕНО ДРУШТВО И ПРИВРЕДА

Криза грчког друштва и економије траје већ тридесетак година. Дефицити државног буџета нису били непознаница за Грке у декадама које су претходиле њиховом придруживању еврозони. Током осамдесетих и деведесетих година прошлог века, дефицит буџета је у просеку износио 8% БДП-а годишње (Графикон 4).



Графикон 4. Дефицит/суфицит буџета Немачке, Грчке и еврозоне (% БДП-а)

Graph 4. General government deficit/surplus of Germany, Greece, and the eurozone (% of GDP)

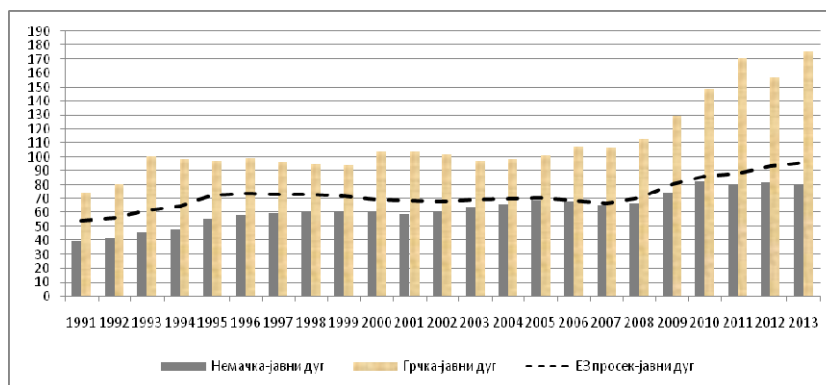
Напомена: за 2013. је дата процена.

Извор: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2013 и прорачун аутора.

Истовремено, упоредо са високим дефицитом буџета, све време је растао и јавни дуг (Графикон 5). Исто тако је било познато да је Грчка привреда неконкурентна. Тако, на пример, док је 2000. године просечан дефицит текућег рачуна¹² у еврозони износио -0,57% БДП-а, грчки дефицит текућег рачуна је износио 7,8% БДП-а и био је за 35% већи у односу на дефицит текућег рачуна у години која је претходила (Графикон 6). Не мање забрињавајућа чињеница је била да је

¹² Текући рачун је део платног биланса који бележи трансакције једне економије са остатком света. У текући рачун спадају трансакције робе и услуга, доходак од инвестиција у иностранству и текући трансфери (дознаке из иностранства, пензије итд.).

2000. године пет великих грчких јавних здравствених фондова било у минусу од 1,5 млрд. евра (Polychroniou, 2011).

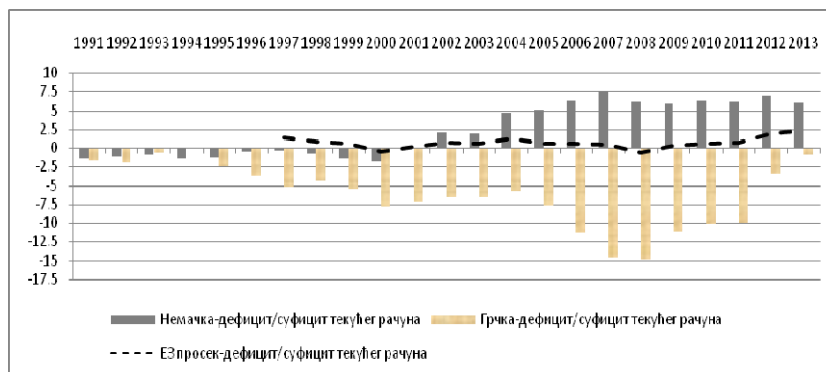


Графикон 5. Јавни дуг Немачке, Грчке и еврозоне (% БДП-а)

Graph 5. General government gross debt of Germany, Greece and the Euro Area (% of GDP)

Напомена: за 2013. је дата процена.

Извор: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2013.



Графикон 6. Дефицит/суфицит текућег рачуна Немачке, Грчке и еврозоне (% БДП-а)

Graph 6. Current account deficit/surplus of Germany, Greece, and the eurozone (% of GDP)

Напомена: за 2013. је дата процена.

Извор: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2013.

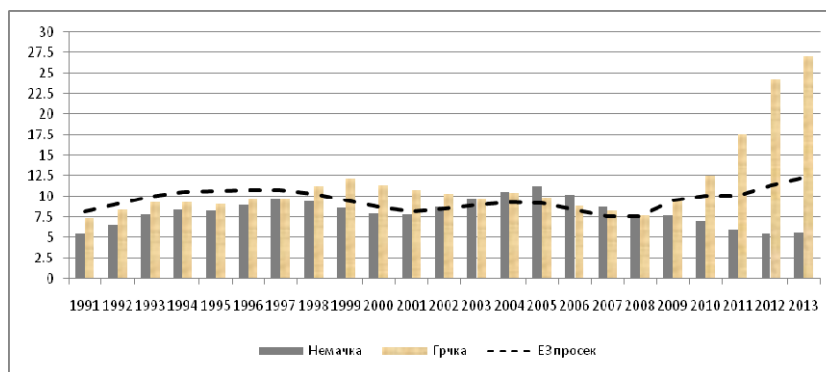
Грчка привреда се 2000. године суочавала са озбиљним структуралним проблемима патећи од ниске ефикасности, неефикасне инфраструктуре, ригидног тржишта рада, недовољно продуктивних капацитета, презадужених јавних предузећа и неефикасне и скупе администрације.¹³ Економијом су владали олигарси који поседују конгломерате и који своје богатство црпе из „специјалних“ веза за политичком елитом понајвише кроз реализацију свих инвестиционих пројеката када се у улози наручиоца нађе влада при чему се добијање послова ове врсте често доводи у везу са изузетно високим нивоом корупције у грчком друштву.¹⁴ Такође, одавно је познато да је грчка администрација изузетно неефикасна у сакупљању пореза и да је

¹³ Слично Грчкој, у Србији је сваки трећи запослени запослен у јавном сектору што је троструко више у односу на европски просек. У државним предузећима у Србији је плата већа за око 15.000 динара од просека у земљи и за 23.000 динара од просека у приватном сектору (Блиц, 2013).

¹⁴ У чланку који је објављен 2012. године, немачки Шпигел се пита како је могуће да, и поред тога што Грчку потреса криза сувереног дуга, према подацима Централне банке Грчке за период 2009–2011. године, постоји грађанин који је пријавио годишњи приход од 25.000 евра и истовремено из земље изнео 52 милиона евра. Други пример је извештај о повраћају пореза који говори да је грађанин који има годишњи приход од 5.588 евра истовремено из земље изнео 19,8 милиона евра, или да је грађанин који према пореској пријави нема никакве приходе истовремено трансферисао из земље 9,7 милиона евра. Како се у чланку даље наводи, Кристин Лагард (Christine Lagarde), тада министарка финансија Француске (данас директорка Међународног монетарног фонда) је у октобру 2010. године предала грчком премијеру Јоргосу Папаконостину (Giorgos Papakonstantinou) листу са списком од 1.991 рачуна које поседују грчки грађани у швајцарској HSBC банци. Укупна сума које са на тим рачунима налазила износила је 1,5 млрд. евра. До данашњег дана ови рачуни нису до краја истражени. Корупција је посебно заступљена међу политичарима. Бивши министар одбране Акис Цоказопулос (Akis Tsochatzopoulos) је у затвору због корупције док је због оптужби за корупцију Евангелос Мимаракис (Evangelos Meimarakis) напустио позицију председника вајуге грчког парламента. Исто тако је градоначелник Солуна Фагиотис Псомиадис (Pnagiotis Psomiadis) оптужен да је примио милион евра за јавне радове који никада нису покренути. Државни истражитељи су такође открили банкарски рачун на коме је било 2,8 милиона евра, а који је гласио на заменика градоначелника градића од 14 хиљада становника у Тесалији (Der Spiegel, 16.10.2012). Познато је да је бивши грчки премијер Андреас Папандреу (Andreas Papandreu – био на власти од 1981. до 1990. године и 1993–1996. године) када је светло дана угледала афера у којој је директор државне електродистрибуције присвојио 1,5 милиона драхми изјавио: “Сви се ми наравно слажемо да је понекад дозвољено да нешто себи поклонимо. Међутим, молим Вас да ти поклони не буду превелики (Der Spiegel, 16.10.2012).” Ова изјава неодољиво подсећа на поруку бившег министра за капиталне инвестиције Владе Републике Србије Велимира Илића запосленима у Путевима Србије „...људи, много крадете, да крадуцкате помало, па да вам се толерише“.

евазија пореза, посебно од стране најбогатијих слојева друштва, огромна.¹⁵

Не само да је приликом приступања еврозони грчка привреда била неконкурентна и непродуктивна, већ је незапосленост била изузетно висока (Графикон 7). Док је 2000. године просек у еврозони био 8,7%, стопа незапослености у Грчкој је била 11,4%. Висока стопа незапослености у периоду 2000–2009. године је била једна од главних карактеристика привреде Грчке. Просечна стопа незапослености је износила 9,7% док је у истом периоду просек за еврозону 8,6%. Дакле, јасно је да Грчка није била спремна да се 2001. године придружи еврозони и то није била никаква непознаница за Немце.



Графикон 7. Стопа незапослености у Немачкој, Грчкој и еврозони (% укупне радне снаге)

Graph 7. Unemployment rate in Germany, Greece, and the eurozone (% of total labor force)

Напомена: за 2013. је дата процена.

Извор: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2013.

Пошто није била спремна за придруживање, грчки званичници су фалсификовали макроекономске показатеље. Приликом приступања еврозони, грчке власти су објавиле да је у 2000. години дефицит буџета износио 2% БДП-а, 2001. и 2002. 1,4% и 2003. 1,7%. Како се недуго затим испоставило ови резултати су уз помоћ Голдмен Сакса (Goldman Sachs) лажирани. Неколико година по приступању

¹⁵ Током двехиљадитих је грчка влада на име директних пореза приходовала просечно 7,9% БДП-а годишње, док је у истом периоду годишњи просек за ЕУ износио 13,7% БДП-а (Polychroniou, 2011).

Грчке у еврозону, Eurostat је објавио да је дефицит буџета Грчке 2000. године износио 4,1%,¹⁶ 2001. и 2002. 3,7% и 2003. 4,6% БДП-а (Polychroniou, 2011). Јавни дуг је, како се касније испоставило, 2000. године износио огромних 114% БДП-а док је просек у еврозони био 69,2%.¹⁷

По придруживању еврозони, камате на грчки дуг су пале што је стимулисало огроман раст у задуживању државе и приватног сектора. Исто тако, важан извор финансирања су били ЕУ трансфери. Према проценама СИА-е, у периоду од 2000. до 2006. године, Грчка је на име ЕУ трансфера примила годишње око 3,3% БДП-а, што је у укупном износу једнако приближно 20 млрд. евра. Ипак, овако прикупљена средства нису инвестирана у технолошки напредак већ су највећим делом отишла у потрошњу и шпекулисање на тржишту некретнина. Привредни раст од 4% годишње у периоду 2003–2007. године значајним делом има свој извор у великој инфраструктурној потрошњи за Олимпијаду која се одржала 2004. године у Атини (СИА, the World Factbook). Занимљиво, до данашњег дана се не зна колики су тачно били трошкови инфраструктурних пројеката за Олимпијаду. Процене су да је уложено између 15 и 20 млрд. евра. Оно што упада у очи је да су трошкови значајно порасли у периоду од само неколико месеци пре отварања Олимпијаде. Данас, већина спортских објеката саграђених за ту намену није у функцији, док су пратећи објекти изграђени у околини олимпијског села напуштени (Polychroniou, 2011).¹⁸

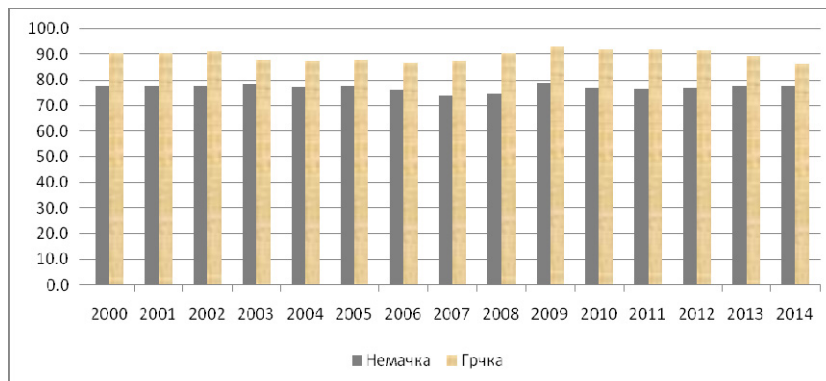
Не мање важно, током читавог овог периода се јавни сектор непрекидно ширио. Према процени СИА-е, 40% БДП-а се креира у државном сектору. Неефикасан и скуп јавни сектор је легло корупције, јер је мито једнини начин да грађани на ефикасан начин добију јавну услугу. Стога, није изненађујуће да је током деведесетих година прошлог века и током двехиљадитих, финална потрошња достигла ниво од 90% БДП-а, док су инвестиције (махом непродуктивне) пале на ниво од 20% БДП-а годишње (Графикон 8).¹⁹

¹⁶ Значи далеко изнад стандарда Уговора из Мастрихта (1992) према којем је буџетски дефицит ограничен на 3% БДП-а.

¹⁷ Уговором из Мастрихта (1992) је удео јавног дуга у БДП-у ограничен на 60%.

¹⁸ Према речима Костаса Бакуриса (Costas Bakouris), председавајућег Transparency International Greece, он је напустио државну службу 2004. године када је са позиције директора Олимпијског организационог одбора открио да су се прихватале понуде за послове по ценама које су биле троструко веће од цена припрема Олимпијских игара у Сиднеју 2000. године (Der Spiegel, 16.10.2012).

¹⁹ Истовремено је у Немачкој, финална потрошња била на нивоу од око 75% БДП-а (Eurostat).



Графикон 8. Финална потрошња у Немачкој и Грчкој (% БДП-а)

Graph 8. Final consumption in Germany and Greece (% of GDP)

Напомена: Финална потрошња је једнака збиру потрошње домаћинстава и државне потрошње.

Извор: Eurostat (Statistics Database).

У последњих тридесет година главне карактеристике грчке економије су претерана потрошња, непродуктивност, технолошка заосталост, нетранспарентност, несређен фискални систем, корупција, доминација пословне олигархије, гломазан јавни сектор, огроман удео сиве економије (око 40% БДП-а) и шпекулације на тржишту некретнина. Економским речником, у питању је мехур економија (bubble economy).²⁰

КОНТРАПРОДУКТИВНИ РЕЗУЛТАТИ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ ДА СЕ ГРЦИ ПОНАШАЈУ КАО НЕМЦИ ДОК КРИЗА ТРАЈЕ

Као што смо напоменули, немачки став је да Грци сада морају да се понашају као Немци, то јест да они који су прекомерно трошили и мало зарађивали сада треба да штеде и пуно раде и да терет прилагођавања морају да снесу сами. Како би се економије земаља-дужника стабилизовале, прописане су мере фискалне штедње са циљем редуцирања буџетског дефицита и државног дуга и снижавања трошкова рада и цена како би кризом захваћене економије повратиле конкурентност на светском тржишту.

Оно што не споримо је да дефицитарне земље морају да постану конкурентније на светском тржишту и да привреда попут Грчке

²⁰ Мехур економија је израз за привредни раст који није одржив. Када систем експлодира, пад је нагао.

свакако мора да доведе своје јавне финансије у ред. Међутим, исто тако, стојимо на становишту да су мере фискалне штедње и дефлације у периоду док криза траје контрапродуктивне и да дефицитарне земље не могу саме да поднесу терет прилагођавања.

Идеја резања фискалне потрошње је да се кроз смањену јавну потрошњу и повећане порезе, па самим тим и пореске приходе, значајно смањи дефицит буџета у кратком року и обезбеди суфицит у дугом року на бази кога би дугови били враћени.

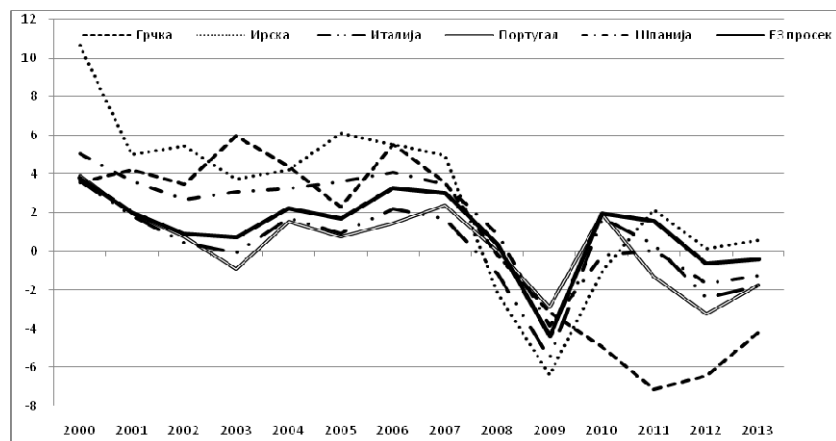
Међутим, проблем са резањем фискалне потрошње усред рецесије је тај што се на тај начин производи супротно од жељеног. Наиме, током рецесије приватни сектор смањује дугове и повећава штедњу, што значи да државна потрошња мора да надомести овај пад у агрегатној тражњи. Уколико се, као што је то случај када су предузете мере штедње, државна потрошња смањи, долази до пада у економској активности. Штавише, повећање пореза, резање плата у јавном сектору, смањење пензија и продужење радног века грађана заједно са смањењем плата у приватном сектору смањују потрошњу и промет у малопродаји, што негативно утиче на буџетске приходе. Узети заједно, мере штедње док траје криза и пад у пореским приходима воде негативној стопи привредног раста (Графикон 9), расту у незапослености,²¹ сиромаштву²² и криминалу (BBC News, 2012), одржавању буџетских дефицита, па самим тим и даљем расту удела јавног дуга у БДП-у.²³ Такође, до побољшања у текућем рачуну земаља-дужника је дошло не због експанзије извоза, већ због тога што је услед мера штедње увоз брже пао од извоза.²⁴

²¹ У периоду од 2009. до 2012. године је стопа незапослености у Грчкој, Ирској, Италији, Португалу и Шпанији порасла са 9,5%, 12%, 7,8%, 9,4% и 18% на 27%, 13,7%, 12,5%, 17,4% и 26,8% респективно (IMF).

²² Према подацима Eurostat-а, у Грчкој, Шпанији, Италији, Ирској и Португалу се број људи који живе на граници сиромаштва или су на прагу социјалне искључености (people at risk of poverty or social exclusion) повећао са 3 милиона, 10,6 милиона, 14,8 милиона, 1,1 милион и 2,65 милиона 2009. године респективно на 3,8 милиона 2012. године у Грчкој, 12,4 милиона 2011. године у Шпанији, 17,1 милион 2011. године у Италији, 1,3 милиона 2011. године у Ирској, и 2,67 милиона 2012. године у Португалу. Поређења ради, у Немачкој се овај број смањило са 16,2 милиона 2009. године на 15,9 милиона 2012. године. У периоду 2009–2011. године је овај број у Аустрији (1,4 милиона) и Холандији (2,5 милиона) остао непромењен (Eurostat).

²³ У периоду од 2009. до 2012. године је удео јавног дуга у БДП-у у Грчкој, Ирској, Италији, Португалу и Шпанији порастао са 130%, 64%, 116%, 83,6% и 54% на 176%, 123%, 132%, 123% и 93% респективно (IMF).

²⁴ У периоду од 2009. до 2012. године је удео дефицита текућег рачуна у БДП-у у Грчкој, Ирској, Италији, Португалу и Шпанији пао са -15,7%, -13,7%, -5,4%, -10,2% и -11,2% на -4,1%, -7,6%, -3,2%, -5,5% и -6,7% респективно (IMF).



Графикон 9. Стопа раста реалног БДП-а у изабраним земљама (у %)

Graph 9. Real GDP annual growth rate in selected countries (in %)

Напомена: за 2013. је дата процена.

Извор: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2013.

Не мање важно, због негативних ефеката мера штедње се кризне земље удаљавају са финансијских тржишта јер тржишта оцењују квалитет сувереног зајмопримца на бази пореских прихода. Америчке агенције за кредитни рејтинг (Standard & Poor's Corporation, Moody's Investor Service, Fitch) срозавају кредитни рејтинг земаљадужника које имају пад у пореским приходима чиме за њих и њихове привредне актере задуживање постаје скупље и теже. Тако се активира порочни круг у коме криза храни себе саму.

Такође, дефлација и пад у агрегатној тражњи у дефицитарним земљама се прелива из националног у међународни оквир јер земље које спроводе фискалну контракцију док траје криза, као што смо поменули, значајно смањују свој увоз чиме контракција у агрегатној тражњи у домаћој економији изазива контракцију у агрегатној тражњи земаља извозница. Следећи проблем који настаје је да, уколико у дефицитарним земљама успе план снижавања надница и трошкова производње, оне ће на иностраним тржиштима почети да конкуришу снижавањем цена. Овај пут ће следити и суфицитарне земље како би задржале свој удео на ино тржишту. Рат ценама води дефлаторним притисцима и даљој ескалацији дужничке кризе јер ниже цене воде расту реалне вредности новца па самим тим и реалне вредности дугова чиме се криза солвентности даље продубљује.

*РЕЦЕПТ ЗА ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ КРИЗЕ:
НЕМЦИ БИ ТРЕБАЛО ДА СЕ ПОНАШАЈУ КАО ГРЦИ*

Немачки рецепт за превазилажење кризе је контрапродуктиван. По нама је рецепт супротан од немачког – једини начин да се превазиђе криза је не да се Грци понашају као Немци, већ да се Немци, док је то неопходно, понашају као Грци. Наиме, на Графикону 6 се види да је текући рачун еврозоне у равнотежи. То другим речима значи да је немогуће за једну страну да има суфицит текућег рачуна, а да истовремено нека друга земља-чланица нема дефицит – игра са нулта сумом. Значи, Немачка је генерисала суфиците захваљујући томе што су Грчка, Шпанија и Португал водиле упорне и високе дефиците текућег рачуна или, другачије речено, суфицитарне земље-чланице су јаке, између осталог, зато што су дефицитарне економије еврозоне слабе. Стога, помало је иронично да Немачка своје суседе оптужује за расипништво, то јест да живе изван својих могућности док је истовремено управо то расипништво великим делом омогућило Немачкој позитивну спољнотрговинску размену и снажну фискалну позицију.²⁵ Исто тако, не само да су суфицитарне земље извозиле робу и услуге дефицитарним земљама, већ су им преко свог банкарског сектора омогућиле да ту робу и услуге плате. Према извештају Банке за међународна поравнања (Bank for International Settlements, 2011), ино банке које имају најзначајнија потраживања према Грчкој су француске (56 млрд. евра) и немачке банке (21 млрд. евра). Када је у питању Италија, најзначајнија потраживања ино банка долазе са стране француских (416 млрд. евра) и немачких банака (162 млрд. евра), Шпанији највише потражују немачке (177 млрд. евра) и француске банке (151 млрд. евра), Португалу, шпанске (89 млрд. евра) и немачке (36 млрд. евра) и Ирској, британске (141 млрд. евра) и немачке банке (111 млрд. евра).

Главни узрок неравнотежа у еврозони је евро конструкт јер заједничку валуту поседују економије које су структурно различите и које су у различитој мери конкурентне. Земље као што су Грчка, Португал и Шпанија су изразито неконкурентне у поређењу са земљама перјаницама еврозоне као што су Немачка, Аустрија и Холандија које су или/и продуктивније или/и имају ниже трошкове радне снаге. Без могућности да депрецирају своју валуту и на тај начин постану ценовно конкурентне, неефикасне економије имају врло мало валидних опција које могу применити како би се извукле из кризе.

По нама, постоје две могућности за решавање кризе у кратком и средњем року и обе подразумевају да суфицитарне економије оду-

²⁵ Тако је, на пример, Немачка 2009. године 68% свог извоза пласирала на ЕУ тржиште и 48% на тржиште еврозоне (Bartlett, & Roller, 2011).

стану од наметнутих мера штедње са једне и да Немци повећају своју потрошњу, то јест да почну да се понашају као Грци са друге стране. Немачка може да повећа своју потрошњу на два начина. Први подразумева да Немачка генерише инфлацију цена и плата и учини свој извоз скупим, а увоз јефтиним чиме би порасла њена тражња за производима угрожених земаља и на тај начин њихова производња, запосленост и, на крају крајева, порески приходи. Други начин би био да Немачка, слично као и у случају уједињења са Источном Немачком, рециклира своје вишкове кроз стране директне инвестиције, куповину власничких хартија од вредности, страну помоћ и увоз из дефицитарних земаља. Реално је очекивати да би оваква инвестициона политика покренула посрнуле економије и дала им значајан импулс за покретање процеса реструктурирања. У супротном, даље инсистирање на резању јавне потрошње опадајућих економија док криза траје већ производи нежељене последице од којих је крајњи чин или престанак постојања еврозоне или излазак посрнулим економија из ње.

Свакако, у дугом року дефицитарне економије не могу избећи болне структуралне реформе које имају за циљ креирање одрживог привредног система. Другим речима, уколико желе да се привредно развијају и на тај начин допринесу стабилности еврозоне, дефицитарне економије ће у дугом року морати да се понашају као Немачка.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Пројекат заједничке валуте се заснива на претпоставци да су привреде земаља-чланица на приближно истом нивоу развијености, да на исти начин реагују на егзогено генерисане шокове и да нису подложне ендогеним, то јест специфичним шокovima што би значило да су земље-чланице у различитим фазама привредног циклуса. Уколико су ове претпоставке испуњене, привреде земаља-чланица би требало, од момента увођења заједничке валуте, да конвергирају. Пошто ниједна од ових претпоставки није била испуњена и пошто еврозона не подразумева фискалну унију, десило се управо супротно – привреде земаља-чланица су дивергирале. Економије које су у пројекат заједничке валуте ушле као конкурентније и продуктивније су напредовале док су земље-чланице на нижем нивоу развијености запале у дужничку кризу. Верујемо да се ови дивергентни процеси у значајној мери могу објаснити културолошким разликама. Међутим, исто тако сматрамо да културолошке разлике представљају погрешну полазну основу за процес превазилажења кризе јер подразумевају кажњавање земаља-дужника применом рестриктивних мера штедње док криза траје. Није спорно да дефицитарне економије у дугом року морају да предузму болне реформе и да почну да се понашају као Немци – да пуно раде и штеде и значајно смање потро-

шњу. Међутим, предузимање болних реформи усред кризе може да буде само контрапродуктивно, што и јесте. Решење за превазилажење кризе у кратком и средњем року је да се Немци понашају као Грци – да много троше и мало штеде. Када криза прође, неизбежна је драстична промена курса кретања дефицитарних економија.

Уколико се постави питање да ли је праведно да они који су се одрицали, пуно радили и штедели преузму део терета прилагођавања, наш одговор је да јесте из два разлога. Први, када се формирала еврозона Немци су знали да су Грци у претходних тридесетак година кубурили са дефицитом буџета и текућег рачуна, огромним јавним дугом, корупцијом, гломазним јавним сектором, тајкунизованом привредом итд. Дакле, знали су да Грци нису били спремни за пројекат заједничке валуте. Други, суфицитарне привреде еврозоне су, у значајној мери, проспирале због тога што су се дефицитарне економије задуживале и претерано трошиле. Дакле и суфицитарне економије еврозоне сnose део одговорности због избијања дужничке кризе, па је самим тим и очекивано да оне активно учествују у решавању овог проблема. У супротном ће цветати екстремистичка осећања и друштвени покрети чиме будућност еврозоне постаје изразито неизвесна.

ЛИТЕРАТУРА

- Bank for International Settlements. (2011). *Consolidated Banking Statistics*. Доступно на: <http://www.bis.org/statistics/consstats.htm>
- Bartlett, D., & Roller, C. (2011). German Exporters Amid the Global Recovery. *RSM International*. Доступно на: http://www.rsmi.com/attachments/approved/germanexporters/en/Germanexportersamidtheglobalrecovery_july2010.pdf
- BBC News. (16.08.2012). Greeks confront crime wave amid austerity. Доступно на: <http://www.bbc.co.uk/news/world-radio-and-tv-19269891>
- Блиц. (17.10.2013). Кад порастем бићу ћата: Да ли су запослени у јавном сектору заиста бели медведи. Доступно на: <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/413214/Kad-porastem-bicu-cata-Da-li-su-zaposleni-u-javnom-sektoru-zaista-beli-medvedi>
- Brooks, D. (01.12.2011). The Spirit of Enterprise. The New York Times. Доступно на: <http://www.nytimes.com/2011/12/02/opinion/brooks-the-spirit-of-enterprise.html>
- CIA. the World Factbook. Greece. Доступно на: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>
- Der Spiegel. (09.02.2012). Railing against the "Fourth Reich": Anti German Mood Heats up in Greece. Доступно на: <http://www.spiegel.de/international/europe/railing-against-the-fourth-reich-anti-german-mood-heats-up-in-greece-a-814344.html>
- Der Spiegel. (16.10.2012). We Are Greedy and Asocial" Corruption Continues Virtually Unchecked in Greece. Доступно на: <http://www.spiegel.de/international/europe/corruption-continues-virtually-unchecked-in-greece-a-861327.html>

- Eurostat. *Statistics Database*. Доступно на:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
- FriedlNews. (21.10.2013). Austria: State Debts Could Amount to 74.5 Percent of GDP. Доступно на: <http://www.friedlnews.com/article/austria-state-debts-could-amount-to-74-5-percent-of-gdp> (Pristupljeno 24.10.2013.)
- Friedman, T. (19.07.2011). Can Greeks Become Germans?. *The New York Times*.
 Доступно на:
http://www.nytimes.com/2011/07/20/opinion/20friedman.html?_r=0
- Guiso, L., Herrera, H., & Morelli, M. (2013). A Cultural Clash View of the EU Crisis. *CEPR Discussion Paper*, No. DP9679.
- International Monetary Fund. *World Economic Outlook Database*. October 2013.
 Доступно на:
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/index.aspx>
- James, H. (2012). *Making of the European Monetary Union*. The Bank for International Settlements.
- Polychroniou, J.C. (2011). An Unblinking Glance at a National Catastrophe and the Potential Dissolution of the Eurozone: Greece's Debt Crisis in Context. *The Levy Economics Institute of Bard College*. Working Paper No. 688.
- The Economist.(02.12.2010). Germany and the euro. We don't want no transfer union. Доступно на: <http://www.economist.com/node/17632957>
- The Telegraph. (05.03.2010). Germany says Greece should sell islands to reduce debt.
 Доступно на:
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/greece/7372594/Germany-says-Greece-should-sell-islands-to-reduce-debt.html>
- Varoufakis, Y. (12.10.2013). Greece wartime "loan" to Germany plus a simple proposal for killing two birds with one stone. Interview to ABC Radio National.
 Доступно на: <http://yanisvaroufakis.eu/2013/10/15/interviewed-by-geraldine-dooge-abc-radio-national-on-greeces-wartime-loan-to-germany-plus-a-simple-proposal-for-killing-two-birds-with-one-stone/>

Ognjen Radonjić, University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Department of Sociology, Belgrade

CULTURAL CONFLICT AS AN INVALID PREMISE FOR OVERCOMING THE EUROZONE DEBT CRISIS

Summary

The common currency project is based on the assumption that the economies of the member states are at the approximately same level of development, react in the same manner to exogenous shocks, and are not subject to endogenous, i.e. specific, shocks, which would mean that the states are in different stages of the business cycle. If these assumptions are met, the economies of the member states should converge from the moment of introduction of the common currency. Since none of these assumptions had actually been met and since there was no fiscal union in the eurozone, the opposite happened – the economies of the member states diverged. Economies that entered the common currency project as more competitive and productive prospered whereas the less-developed member states that embraced the common currency

fell into debt crisis. In this paper we argue that these divergent processes may be explained by cultural differences to a great extent. However, we also argue that the use of cultural differences as a premise to prescribe remedies for overcoming the crisis is erroneous, because it means punishing the debtor countries by imposing austerity measures in the midst of the crisis. It can't be disputed that in the long run, if they intend to persevere, the deficitary economies have to undertake painful reforms and begin behaving like the Germans – work hard and significantly increase savings and decrease consumption. However, implementing painful reforms in the midst of the crisis can only be counterproductive, as it actually proved to be in reality. The solution for overcoming the crisis in the short and medium run is to abandon austerity measures imposed to deficitary countries and to coax Germans into behaving like Greeks – in order to significantly increase their consumption and decrease their savings. When the crisis is over, the u-turn in the future developmental strategies of deficitary countries is inevitable.

If there is a question of whether it is fair that those who worked hard and saved should partially bear the burden of adjustment, the answer is yes, for two reasons. First, when common currency was introduced, Germans knew that in the past thirty years the Greek economy had been plagued with budget and current account deficit, huge public debt, corruption, cumbersome public sector, monopolized economy, etc. Therefore, at the time they knew that the Greeks were not ready for the single currency project. Second, the surplus eurozone economies have prospered to a great extent because deficitary economies borrowed and spent too much. Consequently, the surplus eurozone economies are partly responsible for the outbreak of the debt crisis, so they are expected to actively take part in solving the European debt problem. Otherwise, extremist sentiments and social movements will flourish, thereby making the future of the eurozone highly uncertain.